

Българите в Северното Причерноморие

изследвания и материали

том шести

ПРЕДГОВОР

*И тучь, и желязо, и камен стоят ся
само писаното слово остаеь во веки веков
Софроний Врачански*

В България и в чужбина се проявява значителен интерес към проблематиката, осветлявана в поредицата сборници "Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали". Отправните точки на този интерес са най-малко две: решаването на важни научни задачи, от една страна, а от друга – животрептящите въпроси, касаещи настоящето и бъдещето на съвременните държави и население в региона, в това число българите и гагаузите, чийто брой е над половин милион души.

Известно е, че обширните плодородни области на Северното Причерноморие са давали препитание на много племена и народи още от дълбока древност. Наслагвали са се разнородни по произход и типология културни пластове, в които проникват корените на съвременните нации, държави и етнически общности. Именно това създава предпоставките всяка значима изследователска задача да има комплексен характер с оглед разкриването както на своеобразията в историческото битие на отделните народи, така и на многообразието на техните взаимоотношения.

Този подход дава облика на съдържанието и на поредния том шести от "Българите в Северното Причерноморие". Поместени са 37 публикации, които съдържат научни приноси в областта на историята, археологията, етнографията и езикознанието.

1. Р. Рашев, СЕВЕРОЗАПАДНИЯТ ЧЕРНОМОРСКИ БРЯГ ПРЕЗ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ. Разглежда се археологическата обстановка в селищната мрежа по черноморската ивица северно от Стара планина до Дунавската делта: Одесос, Круни-Дионисополис, Томи, Истрия, Калатис. Прави се изводът, че през VIII – IX в. селищният живот се отдалечава от брега на разстояние от един до шест км, броят на селищата рязко намалява, градският живот ерозира. Господството на византийския флот в Черно море принуждава българските власти да строят противодесантни валове и укрепления. Брегът добива нов облик едва през X в. Животът върху руините на изоставените ранновизантийски селища се възобновява, а българите правят крачка напред към морето.

2. П. Георгиев, ЗА СЕМАНТИКАТА НА САРМАТСКИТЕ ЗНАЦИ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ. На основата на сарматските знаци, открити в границите на Северното Причерноморие, се прави опит да се проследи влиянието им върху значителна част от знаците, връзани върху различни предмети от Първото българско царство. Паралелно с това се изказва предположението за сарматска основа на знаците и знаковите системи в Източна Европа през ранното средновековие.

Според автора, “сарматските” знаци трябва да се тълкуват като теоними, за което подсказват както начертанията на двете гръцки букви ω – ν, така и сложните “царски” знаци, които се откриват върху официални паметници на боспорската държавност – знаци на божествената инвеститура, отразяващи връзката между божествената и царската власт.

3. Ст. Ангелова, Р. Колева, Е. Ангелова, Р. Иванова, ЗНАЦИ ВЪРХУ КАНЦЕЛА НА ЦЪРКВА № 2 В ДРЪСТЪР. В статията се разглеждат няколко знака. Три от тях са с начертание (iYi), известно в археологическата литература като ипсилон с две хасти. Знаците са връзани върху обратната страна на преизползувана мраморна плоча от олтарната част на средновековния храм № 2 в Дръстър. Според авторите плочата по всяка вероятност е от по-ранна сграда от езическия период или първична, но майсторите дискретно са връзали знаците, без да влагат християнска символика в тях.

4. В. Плетньов. РЕМЪЧНИ НАКИТИ ОТ ТИПА МАРТИНОВКА ВЪВ ВАРНЕНСКИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕЙ. Авторът публикува новопостъпили във фонда на музея ремъчни накити, които по своите стилови особености могат да се свържат с подобни накити от Мартиновка. На основата на анализа и привличане на сравнителен материал, той предлага корекция на датирването на този вид паметници. Паралелно с това прави опит да локализира ателиетата, в които са били произведени ремъчните украси и разпространявани сред номадските племена северно от Дунава и Черно море.

5. Ст. Йорданов, ЗА СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА КУБРАТОВА ВЕЛИКА БЪЛГАРИЯ: II. СИСТЕМАТА ТЪОЛИС-ТАРДУШ И ДВУДЯЛБАТА “БЪЛГАРИ-КОТРАГИ” В “СТАРАТА ВЕЛИКА БЪЛГАРИЯ”. Установява се, че Кубратовата България и Първото българско царство имат важни характеристики на административно-управленческата организация, които са типични за ранната държава на редица ранносредновековни етнополитически формирования. В административно отношение Кубратова България се изгражда въз основа на системата тъолис-тардуш (от централна област и от източно и западно “крила” на държавата, организирани пограничните наместничества), която се среща у хуни, тюркюти и други народи. Източното и западното “крила” били назовавани с термини, производни от използването на цветова символика при определянето на географската им локализация. Поради това етноними като “сребърни българи” и “черни българи” трябва да се приемат като названия на българи от съответни дялове на държавата – източен, западен. Сведението във византийските извори за етническия състав на Кубратова България, включващ “уногундурите българи и котраги”, отразява двусъставния характер на административната организация. При нея висшите длъжности у хуни и тюркюти били изпълнявани от родственици на владетеля. Те били групирани в колегиите на четиримата “подкагани” и шестимата “резиденти”. “Шесте велики боили” у драбългарите съответствали на последната колегия.

6. В. Майко. КРИМ И СЕВЕРЕН КАВКАЗ ПРЕЗ ПЕРИОДА ОТ СРЕДАТА НА X В. ДО НАЧАЛОТО НА XI В. (ПРОБЛЕМИ НА ЕТНОКУЛТУРНИТЕ ВРЪЗКИ). В средата на X в. в Крим се появява нова материална култура, която няма генетическа подоснова в предшестващата прабългарска древност на полуострова. По-голямата част от селищата, спадащи към кримския вариант на салтово-маяцката култура, загиват или са изоставени, а в стратиграфията на големите градове се появява слой, съдържащ нови за Таврия материали. Тази нова култура има редица черти, присъщи на ранносредновековната тюркска култура в Източна Европа. Нейното появяване на полуострова е свързано с преселването в Крим на северокавказки и прикаспийски тюрки след похода от 941 г. на Песех, който е детайлно описан в т. нар. Кембриджки Аноним. След похода на византийско-руските войски от 1015 г. за потушаване на метежа на Г. Цуло, паметниците, съдържащи характерните за този слой културни находки, изчезват. По това време типологически близка кухненска керамика се появява на Балканите, в частност и в България.

7. К. Попконстантинов. МОЛИТВА ПРОТИВ НЕЖИТ ВЪРХУ АМУЛЕТ ОТ X ВЕК ОТ ПЪКУЙУЛ ЛУЙ СОАРЕ. В средновековната народна медицина знахарството било ежедневна практика. Запазени са безброй молитви и рецепти за лечение на всевъзможни болести, в които вярата в

целешната им сила (не само на растенията и веществата) се преплитат с вярата във възшебното им влияние върху здравето на човека. Едни от молитвите са написани върху оловни пластини-амулетни. Сред епиграфските паметници, намерени през последните години в редица крепости и градове, се открояват текстовете на молитви против нежит – страшно същество, персонификация на болест или демон, измъчвал хората; зъл дух, вампир, душа на умрял сродник, който се върти из къщи, смуче мозъци и ги прави като овладени от болест.

8. В. Йотов, ИМИТАЦИИ НА АНОНИМНИТЕ ФОЛИСИ КЛАС А-2. Авторът се спира върху въпроса за предатирането на анонимните фолиси от X – XI в. Откриването на 4 монети от ранносредновековната крепост “Скала” (Дуловско) дава основание на автора да коригира датировката, предложена от досегашните изследователи, именно през втората половина на XI в. Новата находка позволява да се предположи, че този вид монети са се появили и били използвани преди крайната дата на анонимните фолиси клас Б (1034 или 1042 г.), т. е. в края на X в. – началото на XI в. Монетарницата първоначално е била в Дръстър, а по-късно – преместена в Исакча.

9. Пл. Павлов, БЪЛГАРИЯ И ПОХОДИТЕ НА “ЗЛАТНАТА ОРДА” СРЕЩУ ВИЗАНТИЯ ПРЕЗ XIII – XIV в. Направен е преглед на българо-татарските отношения с оглед на обстановката на Дунавската делта и конфликтите между България и Византия. Българо-татарският поход през 1265 г. свидетелства за доброто познаване и използване на “татарския фактор” от Константин Асен. Българският цар развива широка дипломатическа дейност в Северното Черноморие, което вероятно облекчава в значителна степен татарската хегемония над Бигория. Връзките му с темника Бурундай стабилизират българските позиции на Дунав до 1274 г. През 20^{-те} – 30^{-те} години на XIV в. България извлича изгоди от татарските походи срещу Византия. Тя поддържа връзки със съседните татарски улуси (владения).

10. Н. Русев, БЪЛГАРИТЕ И ТАТАРИТЕ ОТ “ЗЛАТНАТА ОРДА” НА ДОЛНИ ДУНАВ (ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIV в. – ПЪРВАТА ЧЕТВЪРТ НА XV в.). Изследването е фокусирано върху интересните и широко дискутирани монети на “ТЕРТЕР” от Дръстър (Силистра), които са анализирани на фона на т. нар. “хбридни емисии” от региона на Северното Черноморие. Допуска се, че отразяват връзката на българските деспоти от Добруджа с татарските улуси (владения) на Кутлубуга и Димитрий, появили се в дн. Молдова през 60-те години на XIV в. Обръща се внимание на разнообразни и недостатъчно използвани извори, които свидетелствуват за българо-татарските отношения в края на XIV в. – началото на XV в. Тези връзки имат пряко отношение към миграцията на българи северно от Дунав. Най-ярката

проява на българо-татарското сътрудничество през XV в. е сведението за татарски християнски представител в делегацията на “българския кайзер” (вероятно Фружин) на Констанския събор през 1415 – 1420 г.

11. Н. Дончева-Панайотова, ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК В ЗАПАДНОРУСКИТЕ ЛЕТОПИСИ (ИЗВОРОВЕДСКИ И ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД). Извороведският и историографски преглед на западноруските летописи, които са част от изключително продуктивната староруска летописна традиция, позволява да се уточнят важни моменти от биографията и дейността на бележития църковник, политик и писател от края на XIV и началото на XV в. Григорий Цамблак. Повечето от тях специално отбелязват българската му народностна принадлежност и разгръщат подробен разказ за избирането му за Киевски митрополит през 1415 г. В сравнение обаче с летописи от други региони на древна Русия западноруските летописи съдържат твърде оскъдна информация за драматичните събития около Цамблаковата интронизация и за конкретни негови прояви като митрополит на Киев и Великото Литовско княжество. По всичко изглежда това не е резултат от тенденциозен подбор на сведенията, а от реален арсенал от източници на информация, от авторското и редакторското отношение към църковната и държавната власт и не на последно място от предпочитаната краткост в този тип местни летописи.

12. А. Андреев, “ОЧЕРК ЗА ИСТОРИЯТА НА СТАРООБРЯДЦИТЕ В ДОБРУЖДА” – ДОКУМЕНТ ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIX ВЕК. В архива на Московския славянски благотворителен комитет се намира “Очерк за историята на старообрядците в Добруджа”. Документът е ръкопис от анонимен автор и е без дата. Съдържа ценни сведения за заселването в Северна Добруджа на казаци-старообрядци, наричани некрасовци. Дава се статистика на староверските поселения в региона и отношенията на казаците със М. Чайковски (Садък Паша). Би могло да се твърди, че старообрядческата колония изживява своя разцвет през първата половина на XIX в. След Кримската война са ликвидирани привилегиите ѝ. Документът дава интересни данни за една затворена религиозна общност, установила се в българските земи в началото на XVIII в.

13. Т. Моллов, ЛЕГЕНДИТЕ ЗА САРЪ САЛТЪК И БЪЛГАРСКИТЕ ФОЛКЛОРНО-МИТОЛОГИЧНИ ПРЕДСТАВИ ЗА ЛЕТНИЯ СВЕТИ НИКОЛА. Защишава се мнението, че в процеса на адаптирането си в българските земи мюсюлманският светец Саръ Салтък възприема важни характеристики на Летния Свети Никола. Това позволява навлизането на интересни фолклорно-митологични мотиви в неговото легендарно житие. Разгледаният змеборски мотив отразява шаманската версия на змеборството, ориен-

тирана към двете основни точки на плеядния календар (зенит и надир), които след приемането на християнството се свързват с Архангел Михаил (8 ноември) и Летен Св. Никола (9 май). Обредните фолклорно-митологични текстове разкриват параметрите на важни миторитуални комплекси, свързани с Основния мит и снемането му в посветителните обреди и процеса на етническото усвояване на пространството още в периода на българското езичество (VII – IX в.).

14. В. Вълканов, НЯКОИ МОРСКО-ПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РУСКОТО ПРОНИКВАНЕ В ЧЕРНО МОРЕ ПРЕЗ XVIII – XIX В. Авторът посочва три групи фактори, под чието влияние се развива “морската” политика на Русия в Черноморието през XVIII – XIX в.: морско-стопанските, военноморските и географските. След характеристика на всяка от тези групи фактори се констатира, че е давано предимство на военноморските аспекти. Следствие на това се създава едностранчивост, която не позволява успешно руско морско утвърждаване в Черно море.

15. Щ. Щерионов, МОРСКИТЕ ТЪРГОВСКИ ВРЪЗКИ МЕЖДУ ЮЖНОТО БЪЛГАРСКО ЧЕРНОМОРИЕ И СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ ПРЕЗ XIX В. Систематизирани са наличните сведения за търговския обмен между южnobългарските черноморски пристанища (Ахтопол, Созопол, Бургас, Анхиало, Месемврия) и пристанищата по Северното Черноморие (Одеса, Керч, Теодосия, Севастопол, Сулина) от началото до 70-те години на XIX в. Констатира се, че търговската активност до Кримската война нараства, а след това – спада. Основните артикули, предмет на внос-износ, са от дърводобив, селскостопанска продукция, манифактура и др. Те се пренасят с малотонажни морски съдове, плаващи под различен флаг. Описан е и режимът в руските пристанища.

16. Хр. Глушков, НЕМСКАТА КОЛОНИЗАЦИЯ ПО ДОЛНИ ДУНАВ ПРЕЗ XIX ВЕК. В статията се изясняват целите, етапите и характерът на немската колонизация по Долни Дунав през XIX в. За нейното активизиране допринасят германски икономисти, които на конгрес в Лайпциг през 1835 г. констатираат, че емигриралите в Северна Америка немци бързо губят своята национална идентичност. Те посочват необходимостта емиграцията от различните немски княжества да се преориентира към страните по Долни Дунав. Това се свързва не само с икономически, но и с определени политически амбиции – установяване на немска хегемония в Централна и Източна Европа. През 80-те години на XIX в. немската колонизация по Долни Дунав среща съпротива от страна на националистически сили в Румъния, които се опасават от нарушаване на демографската структура на румънското общество.

17. Вл. Турков, ДЕЙНОСТТА НА РУСКОТО ПРАВИТЕЛСТВО ПО НАСТАНЯВАНЕТО И УСТРОЙВАНЕТО НА БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ В ПРИАЗОВИЕТО (60^{ТЕ} – НАЧАЛОТО НА 70^{ТЕ} ГОДИНИ НА XIX В.). На основата на новоиздирен документален материал от Руския държавен исторически архив в С.-Петербург и при аналитично използване на съществуващите публикации, авторът изяснява дейността на руски централни и местни органи на властта при стопанското устройство на българските колонисти в Приазовието (17 000 души) и уреждането на други битови, социални и културно-просветни проблеми. Заключение е, че са положени необходимите грижи за стопанското настаняване и развитие на колонистите, но че в областта на образователното дело след 1871 г., когато с утвърдения от Александър II “Устав за земските повинности” се ликвидира колонисткият статут, започват опити за русификация на образователното дело. Тези опити срещат съпротива от българска страна.

18. В. Бонева, ПАНДЕЛИ КИСИМОВ В БЕСАРАБИЯ (1862 – 1865 г.) Изяснена е стопанската и политическа дейност на П. Кисимов в Болград и сред останалото българско население в Придунавска Бесарабия през периода, когато тя е присъединена към Молдова. Тази негова дейност се вписва в усилията на българския народ за национално консолидиране и освобождаване – процес, който има своите ярки изяви и сред бесарабските българи.

19. В. Тонев, АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ И БЪЛГАРИТЕ В БЕСАРАБИЯ И ЮЖНА РУСИЯ. Анализирани са всички сведения, почерпани и от новоиздирен източников материал, относно участието на българите от Южна Украйна и Молдова в освободителните борби на българския народ през 1876 г. Изяснена е дейността на революционните комитети (дружини) в Болград, Одеса и Кишинев: събиране на парични средства, материално осигуряване на войводи и четници, пребиваващи там, формиране на четнически групи, участие на българи във въоръжените борби, както и помощни акции след Априлското въстание от 1876 г. Като се констатира важната, но малко позната в цялостния си вид роля на тези българи във въстаническите борби, авторът отбелязва личния принос на редица дейци, като Т. Велков, В. Василев, Тр. Панов, П. Калянджи и др. В заключение се отбелязва, че това участие носи общата характеристика на борбите – недостатъчна организираност.

20. К. К. Калчев, ДИМИТЪР П. ГРЕКОВ И ПОЛАГАНЕ ОСНОВИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА (1877 – 1879 г.). Разкрито е първоначалното развитие на Д. Греков – бесарабски българин, дошъл в страната по време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. – като български държавник. Д. Греков взема участие в работата на Учредителното събрание в Търново при изра-

ботването на Конституцията. Той се изявява с проконсерваторски позиции по някои основни проблеми на парламентаризма.

21. Н. Проданов, НЕИЗВЕСТЕН ЕПИЗОД ОТ ПРОУЧВАНИЯТА ВЪРХУ БЪЛГАРИТЕ ОТ СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ. Изяснени са усилията на Редакционния комитет на "Българско отечество" (края на XIX в. – началото на XX в.) за изследване и популяризиране на историята на "външните българи" – в Банат, Бесарабия и Добруджа.

22. Г. Костов, ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ГЕНЕРАЛ ГЕОРГИ ТОДОРОВ И ВЛАДИМИР ДИМИТРОВ – МАЙСТОРА ПРЕЗ БАЛКАНСКАТА ВОЙНА (1912 – 1913 Г.) Топлите грижи и внимание на бесарабския българин генерал-майор Георги Тодоров, командир на 7-ма пехотна Рилска дивизия, към Майстора – начинаещ художник – през Балканската война, допринасят за създаването на чудесна серия батални творби. Поколенията получават образно-документален пътепис за войната и силно въздействащи произведения, които носят заряда и безусловната дарба на твореца. Генерал Тодоров привлича Майстора за "военен художник" към Щаба на дивизията, независимо че такъв щат се появява във войската едва през Първата световна война. Днес името на генерала се свързва с освободените българи в Македония – последното отклонение на жп линията София – Кулата за Петрич е жп гара Генерал Тодоров. Народното признание ще бъде пълно, ако името на заслужилия генерал се свързва и с българската култура – през този период то неотделимо стои до името на Майстора.

23. В. Лечев, ВОЕННИТЕ ФЛОТИЛИИ НА БЪЛГАРИЯ И АВСТРО-УНГАРИЯ ПО ДОЛНИ ДУНАВ (1915 – 1917 г.) Изяснено е взаимодействието между дунавските флотилии на България и Австро-Унгария през Първата световна война. То преминава през два етапа. През първия етап – от края на ноември 1915 г. до края на август 1916 г. – двете флотилии охраняват пристигащите транспорти с оръжие и военна техника по река Дунав от Германия и Австро-Унгария за България и Турция. През втория етап – от края на август 1916 г. до средата на 1917 г. – флотилиите участват активно във военни действия. Съществена е помощта им за осуетяване на румънския десант при Ряхово – Тутракан, както и при форсирането на р. Дунав от съюзните войски. Установява се пълен контрол по Долни Дунав, което принуждава румънските и руските кораби да се укриват в Дунавската делта.

24. Бл. Нягулов, БЪЛГАРСКИТЕ МАЛЦИНСТВЕНИ ПРОБЛЕМИ В БЕСАРАБИЯ ПРЕД ОБЩЕСТВОТО НА НАРОДИТЕ. Изложението се базира на съществуващи публикации и на документален материал, издирен от автора в архивите на Обществото на народите (ОН) в Женева. Констатира се, че имуществените, политическите, религиозните и културно-просветните права

и свободи на българите в Бесарабия през периода 1920 – 1940 г. са засягани в петиции, отнасящи се до положението общо на малцинственото население в Бесарабия, както и в петицията на Съюза на бесарабските българи в България от 1929 г. Последниците от тези постъпки са нищожни, тъй като създадената от ОН система за защита е неефективна, както и поради отказа на румънските правителства да изпълняват поетите с договорите от 1919 г. и 1920 г. задължения. Приведена е и интересна статистика. През междувоенния период до ОН са постъпили приети за разглеждане общо 540 петиции срещу 14 държави. От тях 81 петиции са срещу Румъния; проблеми на българските малцинства са изложени в 23 петиции срещу Югославия, 9 петиции срещу Гърция, 8 срещу Румъния и 1 петиция общо срещу Румъния, Гърция и Югославия. От 8 петиции срещу Румъния, 6 са относно положението на българите в Южна Добруджа, 1 – в Бесарабия и 1 с частен характер. В приложение са дадени 4 документа: петицията на Съюза на бесарабските българи от 1929 г., придружително писмо към нея, отговорът на румънското правителство и становището на членовете на Комитета за малцинствата при ОН.

25. Ал. Шабашов, НЯКОИ ТЕОРЕТИЧНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО НА СИСТЕМАТА НА РОДСТВО У БЪЛГАРИТЕ В УКРАИНА. На широка съпоставителна основа в теоретичен план, с привездане и на емпирични доказателства, е изяснен произходът и функционирането на системата на родство у българите в Украйна. Констанциите и изводите на автора водят до ревизиране на съществуващи в литературата схващания (на М. Крюков, Л. Марков и група български изследователи). Обоснована е следната теза относно трансформациите в тази система на родство:

Тип 1⁶ (0⁶⁰ поколение: С
+ 1⁶⁰ поколение: А)

А – Тип 1 (0⁶⁰ поколение: А
+ 1⁶⁰ поколение: В)

Тип 2 (0⁶⁰ поколение: С
+ 1⁶⁰ поколение: В)

Легенда:

А = бифуркативно-коллатерална система

В = преходно състояние

С = линейна система

26. Н. Колев, ОБИЧАИ И ОБРЕДИ, СВЪРЗАНИ СЪС СМЪРТТА И ПОГРЕБЕНИЕТО, У БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ. На базата на лични теренни изследвания, проведени през юни 1996 г., авторът разглежда: прокобите за предстояща смърт, обредите за ускоряване и облекчаване на

смъртта, обредите, свързани с подготовката на мъртвеца за погребение, обреди, придружаващи самото погребение, следпогребални обичаи и обреди, обичаи и обреди, съпровождащи особени погребения. В анализа на тези обичаи и обреди авторът разкрива различни пластовете (езически и християнски), както и влиянието на украинците и русите върху обичаите и обредите, свързани със смъртта и погребението у бесарабските българи.

27. Ал. Пригарин, ЕТНИЧЕСКАТА ИЗРАЗИТЕЛНОСТ НА БЪЛГАРСКОТО ЖИЛИЩЕ В БЕСАРАБИЯ ПРЕЗ XIX – XX В. Обобщени са резултатите от досегашни изследвания и от авторови теренни проучвания в десет села от Придунавската част на Одеска област, Украйна. Направено е описание на строителни конструкции и методи, архитектурна композиция, пространствено разгръщане и композиция на жилищните постройки. В заключение се подчертава, че българите от посочения регион съхраняват основни елементи на принесени от България (XVIII – XIX в.) общобългарски и локални характеристики на жилището. При новите условия в Бесарабия те търпят еволюция, повлияна от съжителството с другонационално население и от влиянието на градската жилищна строителна култура.

28. Р. Русинов, СПИСАНИЕ “ОБЩ ТРУД” (1868 г.) И БЪЛГАРСКИЯТ КНИЖОВЕН ЕЗИК. Анализирани са правописната и книжовноезиковата практика на редактора на сп. “Общ труд” Теодосий Икономов. Доказва се, че списанието се включва в общия процес на национално езиково строителство и допринася за утвърждаване на някои норми, каквито са напр. нормите за образуване на бъдеще време, за мекостта на глаголните окончания при глаголи от II спрежение, за член -те при имената в множествено число.

29. Р. Русинов, “ГРАМАТИЧЕН ОБЗОР НА ФОРМИТЕ НА ИМЕНА И ГЛАГОЛИ” (1927 г.) ОТ А. Т.-БАЛАН КАТО КОДИФИКАЦИОНЕН ДОКУМЕНТ ОТ 20-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК. Посочената статия на големия учен А. Т.-Балан е анализирана от гледище на кодифицираните в нея фонетични и морфологични норми, които се утвърждават в книжовната практика.

30. Н. Кара, СЪСТОЯНИЕ И ФУНКЦИОНИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК В МОЛДОВА. От социолингвистично гледище са описани накратко новите условия, при които след 1991 г. се използва и развива българският език в Молдова. Формулирани са главните задачи, свързани с бъдещото проучване на българските преселнически говори.

31. Л. Баранник, НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРО-РУСКИТЕ МЕЖДУДИАЛЕКТНИ КОНТАКТИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОДЕСКА ОБЛАСТ В УКРАИНА. Разгледани са взаимоотношенията на лексикално равнище между българските и руските преселнически говори в южната част

на Бесарабия. Приведена е разнообразна информация за характера на тези взаимоотношения при условията на равнопоставеност.

32. З. Барболова, ЛЕКСИКАЛНИ ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКИЯ ГОВОР В С. ЧЕРВОНОАРМЕЙСКОЕ, ОДЕСКА ОБЛАСТ. Лексиката на българския говор в посоченото село е анализирана с оглед установяване на думите от основния български речников фонд и използваните чуждоезикови заемки. С това се изясняват някои въпроси от българската историческа лексикология и относно процеса на езиковата интерференция.

33. Св. Топалова, МЕСТОИМЕННАТА СИСТЕМА В ЧИЙШИЙСКИТЕ ГОВОРИ (БЕСАРАБИЯ). В статията са представени всички девет вида местоимения в слабо проучени досега североизточни (чийшийски) тип говори в Бесарабия. За разлика от книжовния език те очертават по-интересна система: тя включва и остарели диалектни (бесарабски и чийшийски) форми, и форми, повлияни от билингвизма на чийшийците.

34. Л. Стоичкова, ЗА ЕДНА ЛЕКСИКАЛНА ОСОБЕНОСТ В ГОВОРА НА С. КРИНИЧНОЕ, ОДЕСКА ОБЛАСТ. Анализирани са лексикалната особеност ‘лети дъжд’ от семантична гледна точка. Като се има предвид, че посоченото словосъчетание е запазено в говора на туканите, авторката предполага, че българите в с. Криничное са носители на рупски говори. Това е основание да се предположи, че прадедите им са се изселили от Асеновградско, България, преди 1809 г.

35. Вл. Колесник, НАЗВАНИЯТА ЗА ПРОЗОРЕЦ В БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ В ЮЖНА УКРАИНА. На основата на подробен преглед на названията за прозорец в Южна Украйна и в България са направени изводи относно материалната култура в България през втората половина на XVIII в. и началото на XIX в.

36. Н. Тодоров, РОДНОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ С КОМПАКТНО БЪЛГАРСКО НАСЕЛЕНИЕ В УКРАИНА И МОЛДОВА. Като обобщава своите наблюдения, авторът препоръчва следните методически изисквания: а) насоченост към практическо усвояване на нормите на съвременния български книжовен език; б) широко използване на сравнително-съпоставителен метод; в) конструиране на речево-комуникативни ситуации с цел практическо усвояване на нормите на съвременното българско книжовноезиково поведение.

37. П. Тодоров, БЪЛГАРИТЕ КАТО ОБЕКТ И СУБЕКТ НА БЕСАРАБСКИЯ И НА ДОБРУДЖАНСКИЯ ВЪПРОС. Разгледани са предпоставките и факторите, довели до възникването на бесарабския и на добруджанския въпрос, както и до многократното изменение на териториалното статукво (на Бесарабия – през 1812, 1856, 1878, 1819, 1940, 1941,

1944, 1989 година, а на Добруджа – през 1878, 1913, 1916, 1918, 1940 година). В светлината на международните отношения през XIX в. и XX в. е разгледан и въпросът за ролята на българите в Бесарабия и в Добруджа, както и на България, в процеса на възникването и съществуването на бесарабския и на добруджанския въпрос. Констатира се, че въпреки десетилетните непрекъснати борби, българите са второстепенен субект на своето историческо битие.